

The Effectiveness of Arabic Language Teaching Based on Connectivism Theory with an Emphasis on the TPACK Model in Blended Learning Environments

Sediqueh Hosseini

Department of Arabic Language Education, Farhangian University, West Azarbaijan, Urmia, Iran.
s.hosseini@cfu.ac.ir

Abstract

In the digital era, the rapid advancement of emerging technologies and the growing adoption of connectivist approaches to learning have created new opportunities for innovation in language education. The integration of connectivism with the Technological Pedagogical Content Knowledge (TPACK) framework is particularly relevant to Arabic language education, especially in blended learning environments and in the preparation of qualified and specialized Arabic language teachers. This study examines the limitations of traditional approaches to Arabic language instruction and highlights the potential of contemporary technologies, the Internet, and artificial intelligence as effective tools for enhancing Arabic language teaching and learning. Siemens' theory of connectivism and the transformative role of information and communication technologies in teaching and learning constitute the principal conceptual foundations of this study. The findings indicate that the development of learning networks and the facilitation of connections among diverse information resources can contribute to transforming conventional educational processes and creating more dynamic learning environments. The study further examines the integration of technology, pedagogy, and content knowledge and its implications for learning, interaction, and knowledge networking in Arabic language classrooms. Overall, the integration of the TPACK framework with connectivist principles, including the use of digital and non-human networks as sources of knowledge, can provide a comprehensive and flexible approach to Arabic language teaching and learning, thereby enhancing learner engagement, interaction, and access to diverse sources of knowledge in blended learning environments.

Keywords: Connectivism theory; TPACK framework; Arabic language education; blended learning; non-human networks; interactive learning.

¹ **Cite this article:** Hosseini, S. (2026). The Effectiveness of Arabic Language Teaching Based on Connectivism Theory with an Emphasis on the TPACK Model in Blended Learning Environments. *Research in Arabic Language and Literature Education*, 8(2), p. 1-16.
<https://doi.org/10.48310/alle.2025.18907.1239>

Received: 2026/01/26 ; **Revised:** 2026/04/28 ; **Accepted:** 2026/05/19 ; **Published online:** 2026/10/02
Article type: Research Article **Publisher:** Farhangian University

©2026 authors retain the copyright and full publishing rights.

فعالية تعليم اللغة العربية على أساس نظرية الترابطية في ضوء نموذج TPACK في بيئات التعلم المدمجة

صديقه الحسيني

قسم تعليم اللغة العربية، جامعة فرهنجيان، آذربيجان الغربية، ارومية، إيران. s.hoseini@cfu.ac.ir

الملخص

في العصر الرقمي، مع الانتشار الواسع لتقنيات التعليم الحديثة ومناهج التعلم القائمة على التواصل، دمج النظرية الترابطية مع نموذج TPACK (المعرفة بالمحتوى والبيداغوجيا والتقنية) في تعليم اللغة العربية بجامعة إعداد والمعلمين بهدف إعداد وتدريب المتخصصين في هذا المجال أمر يحظى باهتمام بالغ. تتناول هذه الدراسة تحليل تحديات التعليم التقليدي وتقتصر استخدام التقنيات الحديثة، مثل الإنترنت والذكاء الاصطناعي كأدوات فعّالة في تعلّم اللغة العربية. وقد اعتمد البحث بشكل أساسي على نظرية جورج سيمنز الارتباطية وتأثير تقنية المعلومات على تحويل المناهج التعليمية. أظهرت النتائج أن إنشاء شبكات التعلم وتسهيل الترابط بين مصادر المعلومات يمكن أن يُحدث تحولاً جذرياً في عملية التعليم. كما تناولت هذه المقالة كيفية دمج التكنولوجيا مع التعليم وأثر ذلك على التعلم وبناء الشبكات في صفوف اللغة العربية. في المجمل استخدام الفعال لنموذج (TPACK) والشبكات غير البشرية في تعليم اللغة العربية يمكن أن يساهم في تطوير منهج شامل وفعال للتدريس والتعلم، مما يحسّن التعلم والتفاعل في الصفوف الدراسية.

الكلمات المفتاحية: النظرية الترابطية، TPACK، تعليم اللغة العربية، الشبكات غير البشرية، التعلّم التفاعلي.

اثربخشی آموزش زبان عربی براساس نظریه ارتباط‌گرایی با محوریت مدل محتوایی- پداگوژی و فناوری (TPACK) در محیط‌های یادگیری ترکیبی

صدیقه حسینی

گروه آموزش زبان عربی، دانشگاه فرهنگیان، پردیس آذربایجان غربی، ارومیه، ایران. s.hoseini@cfu.ac.ir

چکیده

در عصر دیجیتال با گسترش استفاده از فناوری‌های نوین و رویکردهای یادگیری بر اساس ارتباطات، تلفیق رویکرد ارتباط‌گرایی با TPACK (دانش محتوایی-پداگوژیکی و فناوریانه) در آموزش زبان عربی در دانشگاه فرهنگیان با هدف تربیت نیروهای متخصص در این زمینه مورد توجه قرار می‌گیرد. این پژوهش به تحلیل چالش‌های آموزش سنتی و پیشنهاد استفاده از فناوری‌های نوین، اینترنت و هوش مصنوعی به‌عنوان ابزارهای مؤثر در یادگیری زبان عربی می‌پردازد. نظریه ارتباط‌گرایی زیمنس و تأثیر فناوری اطلاعات بر تغییر روش‌های آموزشی، به‌عنوان مبنای اصلی این تحقیق مورد توجه قرار گرفته است. نتایج نشان می‌دهند که ایجاد شبکه‌های یادگیری و تسهیل ارتباط میان منابع اطلاعاتی می‌تواند فرایند آموزش را تحول بخشد. این مقاله همچنین به چگونگی ادغام فناوری با آموزش و تأثیر آن بر یادگیری و شبکه‌سازی در کلاس‌های زبان عربی پرداخته است. درمجموع، استفاده مؤثر از TPACK و شبکه‌های غیر بشری در آموزش زبان عربی می‌تواند به توسعه یک رویکرد جامع و کارآمد در تدریس و یادگیری کمک کند و باعث بهبود یادگیری و تعامل در کلاس‌های درس گردد.

واژگان کلیدی: نظریه ارتباط‌گرایی، TPACK، آموزش زبان عربی، شبکه‌های غیر بشری، کلاس‌های تعاملی.

^۱ **استناد به این مقاله:** حسینی، صدیقه (۱۴۰۵). اثربخشی آموزش زبان عربی براساس نظریه ارتباط‌گرایی با محوریت مدل محتوایی- پداگوژی و فناوری (TPACK) در محیط‌های یادگیری ترکیبی. *پژوهش در آموزش زبان و ادبیات عرب*، ۸(۲)، ص ۱۶-۱.

<https://doi.org/10.48310/alle.2025.18907.1239>

تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۱۱/۰۶؛ تاریخ اصلاح: ۱۴۰۵/۰۲/۰۸؛ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۵/۰۲/۲۹؛ تاریخ انتشار آنلاین: ۱۴۰۵/۰۷/۱۰
نوع مقاله: مقاله پژوهشی ناشر: دانشگاه فرهنگیان ©۱۴۰۵ نویسنده‌گان دارنده حق مولف مقاله خود بدون محدودیت هستند.

۱- مقدمه

آموزش زبان عربی در دانشگاه فرهنگیان با هدف تربیت نیروهای متخصص برای آموزش و پرورش صورت می‌گیرد. کسب توانایی در حوزه زبانی، به‌کارگیری تربیت اسلامی، احاطه بر دانش ادبی و استفاده از شگردهای آموزشی و فناوری اطلاعات در این حوزه مورد تأکید است. با توجه به اهداف آموزشی، محتوایی و فناوریانه این برنامه درسی، تلفیق رویکرد ارتباط‌گرایی^۱ با TPACK^۲ یا دانش محتوایی - پداگوژیکی و فناوریانه می‌تواند رسیدن به این اهداف را تسهیل نماید. استفاده از رویکردهای سنتی مبتنی بر شیوه سخنرانی و استفاده از پاورپوینت و پروژکتور صرفاً به‌عنوان وسیله کمک‌آموزشی در کلاس درس دیگر پاسخگوی آموزش زبان عربی در عصر دیجیتال نخواهد بود. محتوای آموزشی فناوریانه، هوش مصنوعی، ویدیوهای آموزشی اساتید برجسته، کانال‌های آموزشی در شبکه‌های اجتماعی باعث فرو ریختن دیوارهای کلاس درس و پیوستن مجرای اطلاعاتی و جریان دانش به دریای بی‌پایان فناوری اطلاعات می‌شود. نظریه ارتباط‌گرایی زیمنس^۳ با مطرح نمودن توزیع دانش در سراسر شبکه‌ها و اهمیت گره‌های^۴ (منابع) اطلاعاتی در ساخت شبکه‌های یادگیری، امروزه یکی از نظریه‌های کاربردی در زمینه تدریس و طراحی دروس است. از طرفی پیشرفت چشمگیر فناوری اطلاعات بر نوع ارتباطات تأثیر فراوانی بر جای گذاشته است و همین مسئله باعث تغییر نگرش در امر آموزش شده است. با توجه به اهمیت این تغییرات، نهادهای آموزشی به ادغام فناوری با محتوای آموزشی روی آورده‌اند. اولین گام برای ایجاد یک کلاس درس ارتباط‌گرایانه معرفی فناوری و سپس اعطای آزادی عمل به فراگیران برای انتخاب شبکه مورد نظر برای یادگیری است. بهره‌مندی از فناوری آموزشی صرفاً به معنای کاربرد این ابزارها در آموزش نیست، بلکه باید بین منابع اطلاعاتی مختلف ارتباط شکل بگیرد تا شبکه‌سازی منجر به یادگیری شود. درواقع هدفمند بودن استفاده از منابع اطلاعاتی باعث تأثیر داده‌ها بر یکدیگر و پیشبرد فرایند یادگیری می‌شود. این پژوهش با تلفیق رویکرد ارتباط‌گرایی با TPACK در حوزه آموزش زبان عربی به معرفی راه‌های توسعه شبکه‌های یادگیری زبان عربی می‌پردازد. ارائه برخی راهکارها در مدیریت کلاس، نحوه مشارکت دانشجویان و راه‌های به دست آوردن اطلاعات و ابزارهای جدید مورد بحث قرار می‌گیرد. این مقاله درصدد پاسخگویی به پرسش‌های زیر است:

۱- هدف از کاربرد رویکرد ارتباط‌گرایانه با محوریت محتوایی - پداگوژی و فناوری در آموزش زبان عربی چیست؟

۲- تلفیق فناوری با آموزش زبان عربی چگونه امکان‌پذیر است؟

۳- چگونه رویکرد ارتباطی به آموزش زبان عربی با بهره‌گیری از فناوری در فرایند یادگیری و شبکه‌سازی تأثیر می‌گذارد؟

۱-۱ روش تحقیق

پژوهش حاضر با روش توصیفی-تحلیلی با تلفیق نظریه ارتباط‌گرایی و TPACK و مدنظر قرار دادن برنامه درسی آموزش زبان عربی در دانشگاه فرهنگیان به توصیف شیوه‌های شبکه‌سازی و تحلیل روش‌های استفاده از فناوری در دانشگاه فرهنگیان می‌پردازد.

۱-۲ اهمیت و ضرورت پژوهش

دانش تخصصی، محتوایی و آموزشی در عصر شبکه‌های اطلاعاتی نیازمند تلفیق با فناوری‌های نوین است، چراکه دانش و اطلاعات و به دست آوردن آن‌ها دیگر محدود به یک یا چند کانال ارتباطی نیست و نهادهای آموزشی با دانشی توزیع شده مواجه هستند که باید درصدد ایجاد ارتباط و پیوند بین منابع اطلاعاتی در راستای ایجاد فرایند یادگیری باشند. دانشجویان و اساتید آموزش زبان عربی برای به دست آوردن دانش لازم در کنار شیوه‌های سنتی که ضرورت دارند، می‌توانند از دنیای وسیع اینترنت، دوره‌های آنلاین، هوش

1- Connectivism

2 - Technological Pedagogical Content Knowledge

3 - George Siemens

4 -Nodes

مصنوعی و ویدیوهای مختلف دانش مورد نظر را به دست آورند و یا به تکمیل آن بپردازند. به همین جهت آشنایی با رویکرد ارتباط‌گرایانه در یادگیری و تلفیق آن با فناوری‌های جدید از ضرورت‌های آموزش زبان عربی است.

۳-۱ پیشینه تحقیق

۱- در مقاله «نقش فناوری در یادگیری عربی: رویکردها و فرصت‌ها» در سال ۱۴۰۲ که در مجموعه مقالات یازدهمین اجلاس ملی پژوهش‌های نوین در تعلیم و تربیت، روانشناسی، فقه و حقوق و علوم اجتماعی به چاپ رسیده است، جیران خسروی و همکاران بررسی آثار مثبت و منفی استفاده از نرم‌افزارها و اپلیکیشن‌ها را مدنظر قرار می‌دهند.

۲- «نظریه یادگیری و ارتباط‌گرایی در آموزش زبان خارجی با تأکید بر کاربرد نقوش هندسی در جلوه‌های بصری نرم‌افزارهای آموزشی» نوشته آیدین مختارنژاد و همکاران در شماره پانزده مجله مطالعات هنرهای اسلامی به سال ۱۴۰۲ بر نقش نظارتی و هدایتگر استاد و رابطه متقابل دانشجویان با تأکید بر ایجاد انگیزه و پرداختن جامع به موضوع می‌پردازد.

۳- مقاله «بررسی اثرات دانش محتوایی، پداگوژی و فناوری در روند آموزش در مدارس و دانشگاه» نوشته نرگس ولی‌زاده به سال ۱۴۰۱ که در دوازدهمین همایش پژوهش‌های مدیریت و علوم انسانی در ایران به چاپ رسیده است، بر این نکته تأکید دارد که باید فرصتی برای دانش تلفیق یافته محتوا و پداگوژی و فناوری ایجاد کرد. در مقاله‌های مذکور بر استفاده از فناوری و تلفیق آن با محتوای آموزشی و نقش نظارتی استاد تأکید شده است.

در پژوهش حاضر تلفیق نظریه یادگیری ارتباطی بر اساس اصول با محتوای آموزشی و فناوری مدنظر قرار گرفته است و از سوی دیگر چگونگی تلفیق فناوری با محتوا، استفاده از گره‌های اطلاعاتی و معرفی انواع وبسایت‌ها، هوش مصنوعی و ... در راستای کاربردی نمودن این نظریه و همچنین ایجاد شبکه مورد بررسی قرار گرفته است.

۲- نظریه ارتباط‌گرایی

نظریه یادگیری بر اساس ارتباط‌گرایی بر اهمیت شبکه‌ها و فناوری در فرایند یادگیری تأکید دارد. این نظریه که توسط جورج زیمنس^۱ و استفان داونز^۲ در سال ۲۰۰۵ مطرح شد، نشان می‌دهد که دانش در سراسر شبکه‌ها توزیع می‌شود و یادگیری آن مستلزم توانایی شناسایی و هدایت آن شبکه‌ها است. رفتارگرایی، شناخت‌گرایی و ساختارگرایی در یادگیری به‌عنوان پایه و اساس نظریه ارتباطی در زمانی ایجاد شدند که فناوری و رسانه‌های آموزشی در فرایند یادگیری به‌عنوان امر تأثیرگذار مطرح نبود. جورج زیمنس این نظریه را ابتدا در سایت "elearningspaces.org" در سال ۲۰۰۴ مطرح نمود و در سال ۲۰۰۵ به‌روزرسانی کرد. وی در مورد نظریه‌های یادگیری می‌گوید: «اصل اساسی اکثر نظریه‌های یادگیری این است که یادگیری در درون فرد اتفاق می‌افتد. حتی دیدگاه‌های ساخت‌گرای اجتماعی که معتقدند یادگیری یک فرایند اجتماعی است، اصالت فرد (و حضور فیزیکی او - یعنی مبتنی بر مغز) را در یادگیری ارتقا می‌دهد. این نظریه‌ها به یادگیری‌هایی که خارج از افراد رخ می‌دهد (یعنی یادگیری که توسط فناوری ذخیره و دست‌کاری می‌شود) نمی‌پردازند. آن‌ها همچنین قادر به توصیف چگونگی یادگیری در سازمان‌ها نیستند» (Siemens, 2005:p5) با توجه به این موارد و با نظر به این امر که تغییرات به‌سرعت اتفاق می‌افتند و زمینه برای کسب اطلاعات جدید آماده می‌شود، ارتباط‌گرایی این اصول را مطرح می‌نماید:

۱. یادگیری و دانش در تنوع نظرات استوار است.

۲. یادگیری فرایند اتصال گره‌های تخصصی یا منابع اطلاعاتی است.

¹ - George Siemens

² - Stephen Downes

۳. یادگیری ممکن است در وسایل غیر بشری باشد.

۴. ظرفیت یادگیری بیشتر، بسیار مهم‌تر از دانش شناخته شده است.

۵. پرورش و حفظ ارتباطات برای تسهیل یادگیری مستمر مورد نیاز است.

۶. توانایی دیدن ارتباط بین زمینه‌ها، ایده‌ها و مفاهیم یک مهارت اصلی است.

۷. دانش به‌روز (دانش دقیق و به‌روز) هدف همه فعالیت‌های یادگیری ارتباط‌گرا است.

۸. تصمیم‌گیری خود یک فرآیند یادگیری است. انتخاب مبحث یادگیری و اطلاعات دریافتی از دریچه واقعیت در حال تغییر دیده می‌شود. درحالی‌که اکنون پاسخ درستی وجود دارد، ممکن است فردا به دلیل تغییرات در فضای اطلاعاتی که بر تصمیم‌گیری تأثیر می‌گذارد، این پاسخ درست نباشد. (Siemens, 2005:p7)

از منظر این دیدگاه توانایی یادگیری و انطباق با نیازهای آینده اهمیت بیشتری نسبت به دانش فعلی ما دارد و آنچه یادگیری را تداوم می‌بخشد ارتباطات در عصر دیجیتال و ساماندهی به این ارتباطات است.

۳- دانش محتوایی - پداگوژیکی و فناورانه (TPACK¹)

پس از شیوع بیماری کرونا و تأثیر آن بر حوزه آموزش، نهادهای آموزشی متوجه اهمیت نظریه ارتباط‌گرایی در فرایند یادگیری شدند و از سوی دیگر روش‌های نوین تدریس با تأکید بر اهمیت شبکه‌سازی در معرض توجه این نهادها قرار گرفت. پس‌ازاین دوره با اهمیت یافتن درگیری دانش‌آموز و دانشجو با تجارب یادگیری، ادغام فناوری با محتوای آموزشی به یکی از دغدغه‌ها تبدیل شد. با توجه به اهمیت دانش محتوا محور و نیازهای عصر حاضر به فناوری جدید، چارچوب TPACK برای اولین بار توسط محققان آموزشی پونیا میشر^۲ و متیو کهلر^۳ در سال ۲۰۰۶ معرفی شد. «چارچوب TPACK بر پایه توصیفات شولمن^۴ (۱۹۸۷، ۱۹۸۶) از PCK است تا چگونگی درک معلمان از PCK^۵ و فناوری‌های آموزشی را در تعامل با یکدیگر برای تولید آموزش مؤثر با فناوری، توصیف کند». (Kohler, 2009:p62) دانش محتوا^۶ و دانش آموزشی^۷ از مهارت‌های اصلی یک معلم است که تلفیق این دو دانش محتوای آموزشی را به وجود می‌آورد. درک صحیح از این دانش که به تدریج درحال توسعه است، جایگاه خاصی را به دانش فناوری^۸ در حوزه آموزش اختصاص می‌دهد، زیرا که دست‌یابی به دانش توزیع شده و خلق کلاس درس ارتباط‌گرا در گرو تلفیق دانش محتوای آموزشی با دانش فناوری است. محققان موضوع تلفیق دانش فناوری با دانش آموزشی و دانش محتوایی را مشابه روشی که شولمن در توسعه PCK ارائه داده بود، مورد بررسی قرار دادند. این مطالعه منجر به توسعه مدل محتوایی-پداگوژیکی به مدل محتوایی پداگوژیکی و فناورانه شد. اولین مخففی که برای این ساختار استفاده شد، TPCK بود. پس از بحث‌های علمی در مجامع مختلف پیرامون این مدل، مخفف TPCK برای سهولت تلفظ به TPACK تغییر یافت. (Kohler&Mishra, 2016:17) مشاهده یکپارچه این مفاهیم بر تجربه حرفه‌ای یک معلم تأثیر بسزایی دارد به همین دلیل برای ملموس نمودن این مفاهیم مدلی را طراحی نمودند. «در این مدل (شکل ۱) سه مؤلفه اصلی دانش معلمان وجود دارد: محتوا، آموزش و فناوری. تعامل بین این مجموعه‌های دانش از اهمیت یکسانی برخوردار

1 - Technological Pedagogical Content Knowledge

2- Punya Mishra

3 - Matthew Koehler

4- Schulman

5 - Pedagogical Content Knowledge

6- Content Knowledge

7- Pedagogical Knowledge

8- Technological Knowledge

است که به عنوان PCK، TCK (دانش محتوای فناورانه)، TPK (دانش آموزشی فنی) و TPACK نشان داده شده است». (Kohler, 2009: p62)

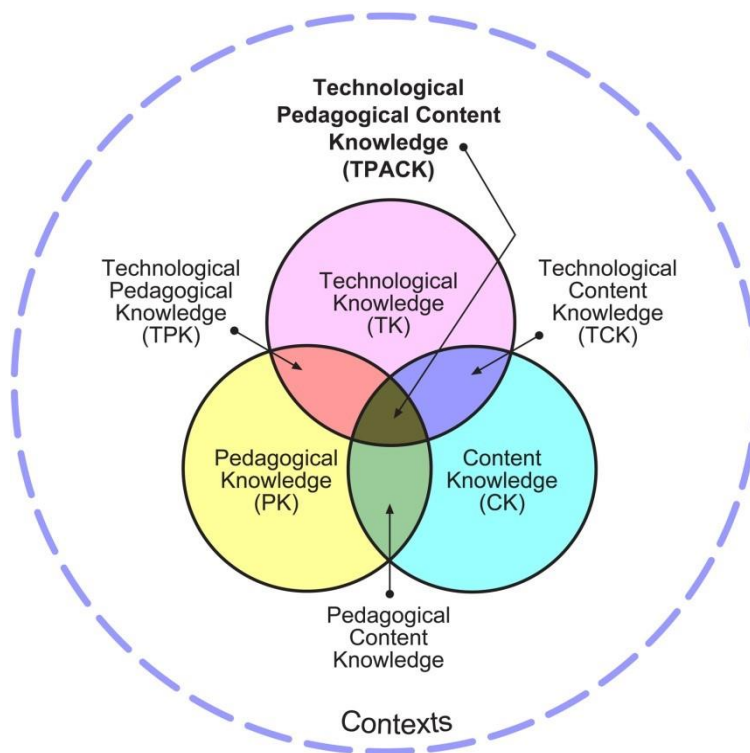

Figure 1. The TPACK framework and its knowledge components 1 (Kohler, 2009: p63)

۴- هدف برنامه درسی آموزش زبان عربی دانشگاه فرهنگیان

در برنامه درسی رشته آموزش زبان عربی، دوره کارشناسی پیوسته که توسط گروه هماهنگی برنامه ریزی تربیت معلم در خرداد سال ۱۳۹۵ بعد از بازنگری منتشر شده، تحت عنوان منطق برنامه درسی چنین آمده است:

«هدف برنامه درسی رشته آموزش زبان عربی، تربیت نیروهای کارآمد به منظور تحول و تغییر بنیادین در ساختار نیروی انسانی مرتبط با درس عربی است. دانشگاه‌ها به هیچ وجه توانایی و تخصص لازم برای تربیت نیروی انسانی برای آموزش و پرورش را ندارند. از این رو لازم است این امر مهم از داخل خود وزارتخانه انجام گیرد. هدف این برنامه تربیت نیروی متخصص و توانا به منظور انتقال درست اطلاعات به مخاطب است. از آنجاکه لازم است معلم تمامی اطلاعات مورد نیاز خود را در حوزه درسی مورد نظر کسب نماید، از این رو در این برنامه تلاش شده در واحدهای تعیین شده این اطلاعات به صورت مجزا و تحت عناوین معین دسته بندی شود و مطابق یک برنامه مشخص به مخاطب انتقال داده شود». (دانشگاه فرهنگیان، ۱۳۹۵: ص ۴) در این برنامه درسی از دانش آموزش محتوا تحت عنوان "شایستگی تربیتی موضوعی" یاد شده است که بر آموزش محتوا تأکید و بر آن اساس شایستگی هایی را انتظار دارد:

^۱- فرمت چارچوب دانش محتوای آموزشی و نسبت TPACK به آن.

- ۱- به کارگیری اصول تربیت اسلامی و یافته‌ها و روش‌های علمی
- ۲- کسب توانایی در شش حوزه زبانی (دیدن، گوش دادن، گفتن، نوشتن، فکر کردن، نقد کردن) و آموزش مهارت‌های زبانی
- ۳- احاطه بر دانش ادبی و توانایی استفاده از شگردهای آموزشی آن‌ها
- ۴- از فناوری اطلاعات و ارتباطات برای تسهیل، تسریع و غنی‌سازی فرصت‌های آموزشی-تربیتی استفاده نماید. (دانشگاه فرهنگیان، ۱۳۹۵: صص ۵-۶)

تأکید برنامه درسی بر به کارگیری روش‌های علمی به‌روز، استفاده از فناوری اطلاعات در امر آموزش محتوای درسی و تلفیق این سه عنصر را می‌توان از متن استنباط نمود، هرچند که رویکرد روش ارتباط‌گرایی و TPACK در زمان نگارش این برنامه به‌طور مستقل موضوعیت نداشت. در بازنگری جدیدی که در مردادماه ۱۴۰۳ انجام شده، چنین ذکر شده است: «در برنامه درسی قبلی سرفصل درس کاربرد فناوری اطلاعات و ارتباطات در آموزش زبان عربی که کاملاً عمومی بود، جزو دروس موضوعی تربیتی بود. در برنامه درسی جدید درس کاربری فناوری در یادگیری به دروس تربیتی اضافه شده است». (دانشگاه فرهنگیان، ۱۴۰۳: ص ۱۰) به این ترتیب با تغییر و تحول نظریه‌های یادگیری براساس تغییرات علمی در جهان و با برجسته شدن رویکرد ارتباطی به خاطر لزوم ایجاد شبکه‌های مختلف یادگیری، استفاده از فناوری به عنوان یک شبکه قوی را می‌توان در سرلوحه تدریس برنامه‌های درسی رشته آموزش زبان عربی قرار داد.

۵- آموزش زبان عربی با رویکرد ارتباط‌گرایی و TPACK

در دوره شیوع بیماری کرونا شبکه‌های ارتباطی استاد و دانشجو با تغییرات عمده‌ای مواجه شد و دستگاه‌های آموزشی شاهد بودند که با گذشت چندین سال از پیشنهاد نظریه ارتباط‌گرا، دوره‌های آموزشی آنلاین این نظریه جدید را منعکس نمی‌کردند، چراکه «قالب اصلی یادگیری آنلاین صرفاً انتقال یادگیری سنتی کلاس درس به اینترنت بوده است». (Chen&XU, 2022: p14) این دوره تجربه ملموسی را به نمایش گذاشت که اهمیت نظریه ارتباط‌گرا و انعکاس آن در سیستم آموزشی را می‌توان نتیجه گرفت. زیمنس هشت اصل را برای داشتن یک محیط یادگیری فعال پیشنهاد می‌کند که این اصول بر تنوع نظرات، گره‌های ارتباطی و خود ارتباط و شبکه‌های غیرانسانی و مختلف تأکید دارد. «آموزش صرف دانستن اطلاعات یا به خاطر سپردن حقایق نیست، بلکه به معنای توانایی یادگیرندگان برای به کارگیری این هشت اصل در دنیایی متصل برای ایجاد معنای جدید برای خود است؛ بنابراین، دانش مجموعه‌ای از حقایق نیست، بلکه توانایی یک یادگیرنده برای یادگیری، حذف و یادگیری سریع اطلاعات و توانایی به کارگیری دانش جدید در یک چشم‌انداز اطلاعاتی در دنیای در حال تغییر است». (Utecht & Keller, 2019: p108) این مفاهیم بر شبکه‌ای کردن، اجتماعی‌سازی، سهیم کردن فراگیران در اهداف آموزشی، تبادل اطلاعات، آفرینش مشارکتی و توسعه اجتماعی در محیط یادگیری تأکید دارد که کمبود این موارد در کلاس درس به وضوح قابل مشاهده است. به عنوان مثال دروس صرف و نحو، ترجمه از فارسی به عربی و بالعکس، درس آزمایشگاه زبان و تکالیف گروهی در دوره شیوع کرونا که آموزش به صورت آنلاین بود، چنان‌که باید به درستی برای دانشجویان تفهیم نگردید. این امر تحت تأثیر عدم هماهنگی بین اهداف آموزشی و فناوری مورد استفاده بود. آموزش عربی برای داشتن محیطی با ویژگی‌های ارتباط‌گرا باید در کلاس درس گره‌ها، پیوندها، شبکه و زیست‌بوم یا همان شبکه‌های متعدد را مشخص نماید. در این راستا از فناوری‌های به‌روز برای یادگیری استفاده نماید و مهارت‌های فناوری را با اطلاعات و آموزش ادغام نماید. «البته قابل ذکر است که دانستن یک فناوری به‌طور خود کار باعث آموزش خوب با فناوری نیست». (Mishra&Koehler, 2006: p1031).

تلفیق فناوری‌ها با محتوای آموزشی و علم تخصصی استاد در کلاس درس می‌تواند آموزش زبان عربی را از محدودیت دیوارهای کلاس رها کند. استاد با ایجاد گره‌های اطلاعاتی و پیوند بین این گره‌ها که اطلاعات در سرتاسر آن جریان دارد، شبکه‌ای به وجود آورد، چراکه «به زبان ساده، ارتباط گرایی یادگیری اجتماعی از نوع شبکه‌ای است». (Duke & others, 2013: p6) دانشی که در گره‌ها وجود دارد باید با افراد مناسب مرتبط و جریان مستمر داشته باشد تا به عنوان یادگیری طبقه‌بندی شود. استیون داونز این مبحث را چنین توصیف می‌کند: «دانش در میان شبکه‌ای از ارتباطات توزیع می‌شود و بنابراین یادگیری شامل توانایی ساخت و عبور از آن شبکه‌ها است». (Downes, 2007) دانش آموزش زبان عربی باید پس از ساخته شدن از طریق گره‌ها و سپس به تعبیر زیمنس توسط کانال‌ها در شبکه جریان یابد. جریان یافتن باعث می‌شود که این اطلاعات با افراد مناسب در زمینه مناسب ارتباط برقرار نماید. شناخت منابع اطلاعاتی توزیع شده و در نهایت ارتباط برقرار نمودن بین این گره‌ها دانش مورد نظر را می‌آفریند.

۵-۱ کلاس‌های تعاملی

اینترنت به عنوان یک ابزار، فرصتی برای ابراز نظرات مختلف در فضاهای یادگیری ایجاد کرده است؛ به عنوان مثال ویکی‌پدیا در فضایی مشترک پذیرای نظرات، انتقادات و پیشنهادها افراد مختلف است. در یک کلاس تعاملی برای ساختن ¹TPK باید فضایی برای گفتمان عمومی ایجاد کرد. مثال کهلر برای این دیدگاه تخته سفید کلاس است که گویا در مرکز کلاس قرار می‌گیرد و ساختار کلاس را به صورت مرکزگرا مشخص می‌نماید، اما نظریه ارتباطی و مخصوصاً تلفیق با فناوری عرصه‌ای را به وجود می‌آورد که این تخته سفید در اختیار تک‌تک اعضای کلاس قرار می‌گیرد. دانشجو از آنجایی که به منابع اطلاعاتی عربی پیوند دارد و یادگیری وی منوط به کلاس درس نیست می‌تواند به تحلیل انتقادی مباحث بپردازد. در بررسی متون مختلف که جزئی از سرفصل رشته آموزش زبان عربی است و در ترجمه و تحلیل متون در فضاهای مختلف، دانشجو از طریق گوشی همراه به اطلاعات دسترسی دارد. در مبحث ترجمه دانشجو به سهولت در کلاس درس با استفاده از ابزارهای هوش مصنوعی به ارائه ترجمه می‌پردازد. در این حالت استاد به عنوان یک تسهیلگر باید فضایی را ایجاد کند که دانشجویان بتوانند به صورت تعاملی به تحلیل و نقد بپردازند و در مورد تحلیل خود یا ساختار ترجمه خود تحلیلی ارائه دهند. با داشتن یک گروه علمی یا زیست‌بوم یادگیری^۲ به هنگام جریان یافتن اطلاعات در کلاس درس، با همراهی استاد تعامل کتبی نیز می‌توانند داشته باشند و این شبکه بعد از کلاس درس به عنوان یک کانال تعامل کتبی قابل استفاده است. در راستای داشتن یک کلاس تعاملی استاد با تهیه جزوه‌ای ناقص از کلاس درس می‌تواند از دانشجویان بخواهد که به عنوان تکلیف این جزوه را تکمیل نمایند. این امر روابط اجتماعی دانشگاهی و مدیریت اطلاعات در بین دانشجویان را تقویت می‌نماید. تعامل داشتن با دنیای خارج از کلاس و حیطه دانشگاه نیز در تقویت بار علمی دانشجویان تأثیر بسزایی دارد. معرفی برخی از برنامه‌های اینترنتی که بر پایه تعامل با بومیان زبان عربی است؛ مانند Hello talk, Tandem & Bilingo محیطی برای ارتباط مستقیم، تعامل و صحبت با صاحبان اصلی زبان خواهند داشت و همین امر قابلیت‌های زبانی دانشجو را توسعه خواهد داد. استفاده از فناوری قبل از کلاس، حین برگزاری کلاس و بعد از کلاس در داشتن کلاسی از نوع تعاملی نقش عمده‌ای دارد. «با دیجیتال‌سازی ظرفیت مجرای ارتباطی تا حد زیادی افزایش می‌یابد و امکان ساخت دستگاه‌های تعامل بیشتر می‌شود... در زمان و میزان کار صرفه‌جویی می‌شود و بهره‌وری اقتصادی نیز بالا می‌رود». (آذری، ۱۳۸۴: ص ۱۳۵) چنین تعاملی باعث می‌شود که یادگیری محدود به دیوارهای کلاس نباشد و تحت تأثیر یک گفتمان عمومی در روند ارتباطات ساخته شود.

۵-۲ گره‌های ارتباطی غیر بشری

¹ - Technological Pedagogical Knowledge

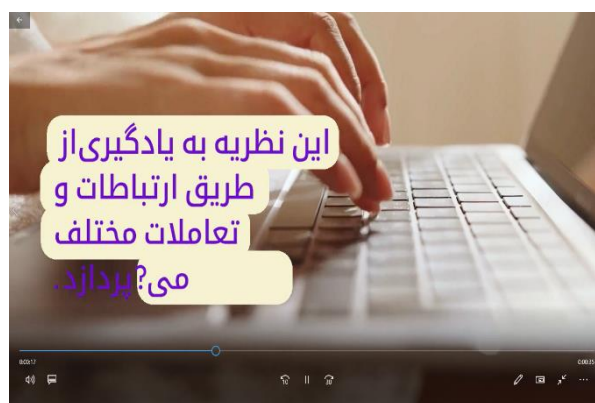
² - Learning Ecology

دانشجو در عصر جدید به کمک برنامه‌های هوش مصنوعی که توسط داده‌های انسانی به وجود آمده‌اند باید بتواند از داده‌ها و اطلاعات به طرز معناداری استفاده نماید. تعامل وی با ابزار غیر بشری کلید موفقیت دانشجو در عصر اطلاعات و اینترنت است. «اینترنت، به‌عنوان رسانه‌ای ارتباطی، ظرفیت یک ابزار مهم را برای روابط عمومی دارد. ظرفیت‌های اینترنت آن را به یک ابزار ارزشمند برای کارکردهای مختلف روابط عمومی به‌منظور گسترش روابط با مخاطبان تبدیل کرده است». (قاسمی، ۱۳۹۴: ص ۲۴۷) به‌عنوان مثال استفاده از قابلیت‌های Google.Docs برای دانشجویان فرصت بسیار مناسبی را فراهم می‌کند تا با تجهیزات غیر بشری و همچنین با دانشجویان دیگر به تعامل بپردازند. در دروسی مانند صرف و نحو کاربردی که اساتید از دانشجویان به‌صورت گروهی تکالیفی را طلب می‌کنند، کاربرد فضاهایی نظیر Google.Docs بسیار ضروری است. این ابزار مشارکتی با امکان دسترسی دادن برای تمامی اعضای گروه، سند را به اشتراک می‌گذارد و افراد دسترسی داده شده در کارتابل خود می‌توانند اقدامات انجام شده هم‌گروهی‌های خود را مشاهده کنند و به‌صورت گروهی در فضای مورد نظر روی سند کار کنند؛ مثلاً بازبینی‌ها را ردگیری، تغییرات را بررسی و ویرایش کنند یا مطالب جدید را اضافه نمایند. این برنامه غیربشری که به شکل آنلاین نیز کاربرد دارد با Google Drive یکپارچه می‌شود و کار عملی صرف و نحو کاربردی در این قسمت ذخیره می‌گردد و در اختیار همه اعضای گروه قرار می‌گیرد. از سوی دیگر این برنامه در کنار واژه‌پردازی از قسمت Tools-Voice به نگارش دستورات صوتی و همچنین بررسی غلط‌های املائی نیز می‌پردازد. فضای Mentimeter نیز برای ارائه مطالب خود و دسترسی به مطالب دانشجویان دیگر طراحی شده است که علاوه بر شخصی‌سازی ارائه‌ها، طراحی انواع آزمون‌ها و نظرسنجی را نیز پشتیبانی می‌کند. این فضاها سهولت جریان اطلاعات، ذخیره و بهره‌برداری از دانش در راستای یادگیری را سبب می‌گردند.

۱-۲-۵ هوش مصنوعی

هوش مصنوعی تأثیر مهم و رو به رشدی بر زبان عربی دارد که به‌وضوح می‌توان آن را در ارتقای قابلیت‌های زبانی و تسهیل ارتباطات به زبان عربی در زمینه‌های مختلف مشاهده کرد. هوش مصنوعی با شکستن موانع زبانی به تجزیه و تحلیل صرفی و نحوی انواع متون عربی و ترجمه آن قادر است، هرچند که اشتقاقی بودن زبان عربی، تصریف فعل‌ها، تعدد معانی و لهجه‌ها می‌تواند چالش برانگیز باشد. «در زیرساخت‌های یادگیری زبان عربی مبتنی بر فناوری هوشمند، معلمان با فناوری‌های هوشمند برای ایجاد تجربیات یادگیری پویا و تعاملی همکاری می‌کنند. مربیان از پلتفرم‌های یادگیری مبتنی بر هوش مصنوعی برای تکمیل آموزش سنتی استفاده می‌کنند و فرصت‌های بیشتری برای تمرین، بازخورد و منابع فراهم می‌نمایند. علاوه بر این، معلمان از فناوری‌های هوش مصنوعی برای ردیابی پیشرفت یادگیرندگان، شناسایی نقاط قوت و ضعف و تعدیل دستورالعمل‌ها برای برآورده کردن نیازهای هر یادگیرنده استفاده می‌کنند». (Mulyanto, 2024: p29) استفاده از هوش مصنوعی به‌عنوان عامل غیر بشری در امر تعلیم و تربیت باعث ایجاد تنوع و سرزندگی در کلاس درس می‌شود و خستگی ناشی از تدریس معمول را از بین می‌برد و از طرفی باعث «تسهیل کار معلمان با صرفه‌جویی در زمان و افزایش کارایی فرآیندهای تدوین برنامه درسی آموزشی با استنباط مهارت‌ها و دانش مورد نیاز در یک زمان خاص» می‌گردد. (الغامدی، ۲۰۲۴: ص ۳۱) درواقع می‌توان نتیجه گرفت که موفقیت هوش مصنوعی در امر تدریس با توجه به اصول ارتباط‌گرایی بستگی به تصمیم اساتید برای همگام شدن با هوش مصنوعی و اتخاذ برنامه مناسب در این زمینه برای اجرا و ادغام آموزش با فناوری است. هوش مصنوعی به‌عنوان یک گره ارتباطی که می‌تواند در کنار گره‌های دیگر اطلاعاتی باعث ایجاد شبکه یادگیری شود، می‌تواند در آموزش زبان عربی نقش مهمی در فرایند یادگیری داشته باشد؛ به‌عنوان نمونه چند مورد از هوش‌های مصنوعی معرفی می‌شود:

- ۱- Talkpal, Italk, Perply& verbling زیرساخت‌های مناسبی برای مکالمه عربی است که موضوع محاوره را کاربر خود انتخاب می‌کند.
- ۲- Summerizer برای تلخیص مباحث به کار می‌رود.
- ۳- Sider.ai, Wordcount & Openl برای ترجمه از عربی به فارسی و بالعکس کاربرد دارند.
- ۴- برنامه Quizlet یک برنامه آموزشی است که می‌تواند بازی و آزمون طراحی نماید.
- ۵- Duolingo یک برنامه برای یادگیری زبان عربی بر اساس چهار مهارت اصلی است.
- ۶- سایت‌های رواق، إدراک و العربیة للجميع برنامه‌های آموزشی همه‌جانبه در زمینه زبان عربی است.
- ۷- Tasmee هوش مصنوعی برای حفظ آیات قرآن است که به صدای کاربر گوش می‌دهد، خطاها را شناسایی می‌کند و اگر کلمه یا آیه‌ای فراموش شد، خاطرنشان می‌نماید.
- ۸- The AlArabic writing Assistant دستیار نوشتاری هوشمند به زبان عربی که از آخرین فناوری‌ها بهره برده است و با صرفه‌جویی در زمان به ویرایش، تکمیل محتوا و کیفیت‌بخشی بدون اشتباه صرفی و نحوی متن می‌پردازد.
- ۹- Dragon Speech Recognition برنامه‌ای جهت تشخیص صدا و تبدیل آن به متن با هدف کمک به دانشجویان و اساتید است.
- ۱۰- Caption برای درج زیرنویس برای فیلم‌ها استفاده می‌شود.
- ۱۱- Jasper.ai برای تولید محتوا به کار می‌رود.
- ۱۲- Lumen5 متن را تبدیل به ویدیو می‌نماید.

۲- نمونه تبدیل متن به ویدیو

موارد مذکور در کنار راهنمایی‌های استاد برای انتخاب مناسب، برای استفاده در کلاس درس و خارج از کلاس به‌عنوان ابزارهای کمک‌آموزشی می‌تواند منجر به ارتباط عمیق بین دانشجو و استاد شود. یکی دیگر از مزیت‌های استفاده از این گره اطلاعاتی، شخصی‌سازی آموزش توسط هوش مصنوعی بر اساس سطح علمی کاربر است که باعث شناخت نقاط قوت و ضعف شخص می‌گردد.

از طرفی نباید این حقیقت را نادیده گرفت که هوش مصنوعی بر اساس داده‌های انسانی به وجود آمده است و جایگاه دقت انسانی را ندارد و کاربران نیازمند یک تسهیلگر به عنوان راهنما هستند تا به تجزیه و تحلیل مطالب آموخته بپردازند. در عین حال که فناوری می‌تواند در یادگیری مؤثر باشد، رابطه انسانی بین استاد و دانشجو نباید نادیده گرفته شود. تعاملات اجتماعی می‌تواند به ارتقاء یادگیری و ایجاد انگیزه در دانش‌آموزان کمک کند؛ بنابراین، استفاده از هوش مصنوعی باید به گونه‌ای باشد که این تعاملات را تقویت کند نه اینکه جایگزین کند. آنچه حائز اهمیت است نباید ارتباطات اجتماعی دانشجویان کم‌رنگ شود و اعتماد بیش‌ازحد به هوش مصنوعی ایجاد شود.

۲-۲-۵ وب‌سایت‌ها

یکی از اصول نظریه یادگیری ارتباط‌گرایی دقت در منابع اطلاعاتی و تصمیم درست در انتخاب آن است. برای یادگیری درست باید واقعیت در حال تغییر را در نظر داشت. فناوری با سرعت فراوان در حال رشد است و یادگیرنده باید تصمیم بگیرد که به چه کسی و یا چه منبعی و چرا باید اطمینان کند. ارزیابی منابع درواقع مهارت اساسی در عصر اطلاعات است. در این راستا برخی وب‌سایت‌ها یا پلتفرم‌های سرویس اشتراک ویدئو نه تنها امکان تماشای ویدئوهای آموزش زبان عربی را دارند، بلکه با قابلیت جستجوی بالا این امکان را به یادگیرنده می‌دهد تا دقیقاً مطلب مورد نظر یا استاد مطلوب را در تخصص مورد نظر بیابد. این مسئله سرعت یادگیری را به حداکثر می‌رساند و حدود مرزهای مشخص شده را درمی‌نوردد. امر آموزش و فرایند یادگیری را به صورت شبکه‌ای هدایت می‌کند. ویدئوهای آموزش مکالمه، بلاغت، صرف و نحو و ... در وب‌سایت‌های آپارات و یوتیوب در اختیار جامعه علمی قرار می‌گیرد و بیننده با دیدگاه انتقادی و تحلیلی دست به انتخاب می‌زند، چراکه توانایی یادگیری، جستجوی عمیق و تفکر انتقادی زیربنای ساخت یادگیری شبکه‌ای است؛ به عنوان مثال کارتونهای آموزشی بلاغت در سایت **مبادرات محمد بن راشد آل مکتوم العالمیه** در کلاس درس بسیار کاربردی است. برخی از سایت‌ها سعی دارند با فراهم نمودن مطالب در یک زمینه خاص، یک بعد از آموزش زبان عربی را مدنظر قرار دهند. به عنوان مثال سایت **أصوات عربية** به تقویت بخش شنیداری زبان عربی می‌پردازد. این سایت با طبقه‌بندی ویدئوهای متنوع از مبتدی تا سطح عالی منبع معتبری را برای اساتید و دانشجویان فراهم نموده است. از سوی دیگر وب‌سایت‌های مختلفی مانند **Sanako** با پرداخت هزینه‌ای از سوی دانشگاه به اساتید زبان عربی این امکان را می‌دهد که فضایی سیال برای کلاس‌های آزمایشگاه زبان عربی داشته باشند و برای رشد مهارت‌های گفتاری و شنیداری دانشجویان از این پلتفرم استفاده نمایند. این وب‌سایت همزمان با دادن تکالیف به دانشجویان امکان دسترسی به صفحات آنان را برای استاد فراهم می‌نماید. با استفاده از این وب‌سایت‌ها و فضاها دیگر نیازی به مکان مشخص با تجهیزات ویژه برای آزمایشگاه زبان وجود ندارد. راهکار دیگر اجازه دسترسی دادن به سامانه **LMS** از سوی دانشگاه در دروسی مانند گفت‌و شنود و آزمایشگاه زبان است، چراکه این ابزار با هزینه کم امکانات فراوان و بهینه‌ای را در اختیار کلاس قرار می‌دهد.

۲-۳ بازی‌سازی (گیمیفیکیشن)^۱

موفقیت فرایند یادگیری در گرو توسعه شبکه ارتباطی است و توسعه شبکه ارتباطی به معنای مدیریت دانش در راستای ارتباط برقرار کردن بین گره‌های اطلاعاتی است. یادگیرنده برای دریافت، ذخیره‌سازی، به کارگیری و به روزرسانی دانش، نیاز به انگیزه دارد. بازی‌های رایانه‌ای و اندرویدی به دلیل ماهیت سرگرم‌کننده خود بسیار مورد توجه هستند. امروزه از بازی‌ها برای ایجاد انگیزه یادگیری بیشتر به عنوان ابزار یا کمک ابزار آموزشی استفاده می‌شود. جذابیت بازی‌ها باعث درگیری بیشتر ذهنی با مطالب درسی و در

¹ - Gamification

نتیجه یادگیری بهتر می‌شود. در آموزش زبان عربی برای تکالیف صرف و نحو با معرفی برخی وب‌سایت‌ها و برنامه‌های بازی‌ساز، دانشجویان را به شکل گروهی و مشارکتی می‌توان ملزم به بازی‌سازی در این زمینه نمود و یا با ارائه برخی بازی‌ها در کلاس از مبحث جدید ارزشیابی به عمل آورد. سایت Quizizz یکی از تارنماهایی است که دانشجویان را درگیر سؤال و جواب می‌کند و به خاطر ساختار خاصی که دارد هیجان می‌آفریند. بازخورد فوری این بازی در جلب توجه مخاطب تأثیر بسزایی دارد و از طرفی مشارکت دانشجویان را جلب می‌نماید. تارنمای Flippity.net و wordwall.net نیز ابزارهایی تعاملی برای طراحی انواع بازی‌ها با هدف یخ‌شکنی در کلاس و ایجاد انگیزه و شور و هیجان هستند.

شکل ۳: بازی در Flippity

شکل ۴: بازی در Flippity

شکل ۵: بازی در wordwall.net

۳-۵ شبکه‌های اجتماعی (زیست‌بوم)

شبکه‌های اجتماعی نیز به‌نوبه خود نقش مهمی در فرایند یادگیری دارند. تشکیل گروه برای هر درس زبان عربی باعث به جریان افتادن اطلاعات می‌شود. تعامل متقابل بین دانشجویان با یکدیگر و با استاد در این شبکه‌ها باعث تقویت جریان دانش می‌گردد. سرگروه‌ها و اساتید به‌عنوان هاب^۱ قابلیت ارتباط دادن گره‌های اطلاعاتی به همدیگر را دارا هستند که جریان دانش را تقویت می‌نمایند. به اشتراک گذاشتن مطالب، ویدیوها، صداها و لینک‌های مرتبط با محتوای درسی کلاس و به اشتراک گذاشتن تجربیات، درک جدیدی را از مدل یادگیری زبان عربی در عصر دیجیتال ایجاد می‌کند. علاوه بر کلاس درس، شبکه‌های اجتماعی با ایجاد یک جریان ارتباطی قوی می‌تواند محل اتصال تمامی گره‌ها و تجارب حاصل از آن‌ها باشد. اجرای کلاس‌های معکوس، کارهای گروهی که با ابزارهای مشارکتی آنلاین و آفلاین انجام می‌شود، تجربیات مکالمه با هوش مصنوعی، اصطلاحات جدید حاصل ترجمه با هوش مصنوعی، خلاصه ویدیوهای آموزشی، کلاس‌های آزمایشگاه آنلاین و سیال و طراحی بازی برای انجام تکلیف و به اشتراک گذاشتن آن همگی در کنار یکدیگر جریانی از اطلاعات قوی را در یک گروه شبکه اجتماعی به وجود می‌آورند. اهمیت گره‌های ارتباطی در پیوند با یکدیگر و ایجاد شبکه یادگیری است. این شبکه‌ها با کمک فناوری باید بتوانند به ارتباطات در راستای یادگیری شکل دهند. گروه‌های متشکل باید نقش تأثیرگذاری در یادگیری و سیستم اطلاعاتی گروه‌های دیگر داشته باشند. دانش توزیع شده باید با تلفیق ساختارمند با فناوری، دانش مطلوب را شکل دهد. تعامل کلاسی، وب‌سایت‌ها، بازی‌ها و هوش مصنوعی به‌عنوان وسیله آموزشی و به‌طور مستقل فناوری آموزشی را رقم نمی‌زنند. اگر کشف راه مناسب، وفق دادن با نیازهای کلاس و نهادینه کردن آن از سوی استاد در نهایت منجر به روابط اجتماعی دانشگاهی، ارتباط همزمان و مدیریت اطلاعات از سوی دانشجو شود، در این صورت کلاسی با ویژگی‌های TPACK به وجود می‌آید.

نتیجه‌گیری

۱- با توجه به این‌که به منابع اطلاعاتی و دانش زبان عربی علاوه بر کتب درسی و غیردرسی به شکل‌های مختلف در رسانه‌های مختلف دسترسی وجود دارد، باید بین پایگاه‌های اطلاعاتی متناسب با موضوع یادگیری ارتباط ایجاد شود تا فراگیر در یادگیری موفق عمل نماید. تبادل سریع اطلاعات، مشارکت فعالانه دانشجو، توسعه اجتماعی دانش، یادگیری بهتر، انگیزه و سهیم کردن فراگیران در جمع‌آوری و ذخیره دانش از طریق فناوری اطلاعات باعث مدیریت دانش از سوی فراگیران می‌شود. آموزش زبان عربی در دانشگاه فرهنگیان به‌این‌ترتیب با تلفیق رویکرد ارتباط‌گرایانه و فناوری به هدف آموزشی خود با محوریت محتوایی-پداگوژی و فناوری

^۱- Hub

می‌رسد. در این راستا برگزاری کلاس‌های تعاملی و روش تدریس معکوس باعث خواهد شد که از این پتانسیل به‌خوبی در راه اهداف کلاس استفاده شود.

۲- آموزش محتواهای مختلف؛ مانند گفت‌وشنود، آزمایشگاه زبان، ترجمه، صرف و نحو، متون تفسیری، تجزیه و ترکیب و ... علاوه بر دانش تخصصی اساتید نیازمند محیطی پویا و فعال برای ایجاد فرایند یادگیری است. استاد بر اساس تجارب خود برای هر درس و برای هر هدف پداگوژیک مورد نظر به طراحی ساختار دست می‌زند و برای رسیدن به آن هدف ابزار فناورانه مناسب را معرفی می‌نماید. درواقع محتوای آموزشی بر نوع ابزار تأثیر بسیاری دارد. استفاده از ابزارهای گفتگوی آنلاین در تلفیق با مطالب درسی کلاس گفت‌وشنود، استفاده از ویدیوهای طبقه‌بندی شده سایت‌های مخصوص تقویت قابلیت شنیداری و محیط‌های سیال، ارزشیابی‌های آنلاین در کلاس، استفاده از تجارب دانشجویان بعد از بهره‌گیری از سایت‌های آموزشی همه‌جانبه عربی، استفاده از بازی‌ها برای ایجاد هیجان و انگیزه در درس ترجمه و ... از راه‌های تلفیق فناوری با آموزش زبان عربی است.

۳- رویکرد ارتباطی با بهره‌گیری از فناوری در آموزش زبان عربی به خاطر درگیر نمودن دانشجو در داخل و خارج از کلاس، درگیر نمودن حواس چندگانه و دادن آزادی عمل به وی در ابتدا بر انگیزه و مشارکت وی تأثیر مثبت می‌گذارد و درنهایت به دانش تخصصی و مهارت‌های زبانی وی غنا می‌بخشد. با توجه به تبیین اهمیت فناوری و شبکه‌های اجتماعی در یادگیری زبان عربی، پیشنهاد می‌شود آموزش‌دهندگان با دقت بیشتری به روش‌های نوین و تعاملی توجه کنند و از این ابزارها به بهترین نحو بهره‌برداری کنند. در عصر دیجیتال، ادغام فناوری با آموزش نه تنها می‌تواند فرایند یادگیری را تسهیل کند بلکه می‌تواند به بهبود انگیزه و مشارکت دانشجویان نیز منجر شود.

پیشنهادهای

با توجه به نتایج ارائه‌شده، برای بهبود آموزش زبان عربی با استفاده از فناوری و رویکرد ارتباط‌گرایانه پیشنهادهایی ارائه می‌شود:

- ۱- برگزاری دوره‌های آموزشی برای اساتید به منظور آشنایی با ابزارهای نوین و نحوه استفاده از آن‌ها در آموزش زبان عربی و اهتمام به برگزاری کارگاه‌های عملی برای طراحی محتواهای آموزشی یکی از ضرورت‌ها برای رسیدن به اهداف آموزشی است.
- ۲- دانشجویان به انجام کار گروهی از طریق پروژه‌های مشترک با استفاده از ابزارهای آنلاین تشویق شوند.
- ۳- استفاده از شبکه‌های اجتماعی برای به اشتراک‌گذاری منابع و تجربیات و مشارکت فعال در این حوزه باعث شکل‌گیری شبکه اطلاعاتی می‌گردد.
- ۴- آزمون‌ها و ارزیابی‌های آنلاین با استفاده از پلتفرم‌هایی که بازخورد سریع و دقیق دارد، باعث تسهیل در امر ارزشیابی می‌شود.
- ۵- برگزاری کلاس‌های تعاملی و معکوس باعث مشارکت دانشجو و صرف زمان کلاس به بحث و حل تمرین می‌گردد.
- ۶- ایجاد پایگاه‌های اطلاعاتی برای دسترسی به کتاب‌های درسی، فایل‌های صوتی و تصویری و مقالات پژوهشی در رسیدن به اهداف آموزشی مورد نظر سهم عمده‌ای خواهد داشت.

منابع

- آذری، غلامرضا (۱۳۸۴). مقدمه‌ای بر اصول و مبانی ارتباطات انسانی، تهران، اداره کل آموزش سازمان صداوسیما جمهوری اسلامی ایران.
- الغامدی، محمد بن فوزی. (۲۰۲۴). الذكاء الاصطناعي في التعليم، ط ۱، مكتبة الملك فهد الوطنية أثناء النشر.
- قاسمی، حمید، قره، محمدعلی، حسینی، معصومه، شجاع رضا. (۱۳۹۴). نظریه‌ها و مبانی ارتباط جمعی، چاپ اول، تهران، دانشگاه پیام نور.
- گروه هماهنگی برنامه‌ریزی تربیت‌معلم. (۱۳۹۵). برنامه درسی رشته آموزش زبان عربی، وزارت علوم، تحقیقات و فناوری.
- گروه هماهنگی برنامه‌ریزی تربیت‌معلم. (۱۴۰۳). برنامه درسی رشته آموزش زبان عربی، وزارت علوم، تحقیقات و فناوری.

- Chen, L., & Xu, Y. (2022). "Theoretical Development of Connectivism through Innovative Application in China", **Canadian Journal of Learning and Technology**, 48(4), 1-19.
- Downes, S. (2007). "What connectivism is", <http://halfanhour.blogspot.com/2007/02/what-connectivism-is.html>
- Duke, Besty, Harper, Ginger, Johnston, Mark. (2013). "Connectivism as a Digital Age Learning Theory", **The International HETL Review**, Special Issue, 4-13.
- Koehler, Matthew J, Mishra, Punya. (2016). **Handbook of Technological Pedagogical Content Knowledge (TPACK) for Educators**, New York, Routledge.
- Koehler, Matthew J., & Mishra, Punya. (2009). "What is technological pedagogical content knowledge?", **Contemporary Issues in Technology and Teacher Education**, 9(1), 60-70.
- Mishra, Punya, Koehler, Matthew J. (2006). "Technological Pedagogical Content Knowledge: A Framework for Teacher Knowledge", **Teachers College Record**, Vol.108. No.6, 1017-1054.
- Mulyanto, Dedi, Muhammad Zaki, Arsyad Muhammad Ali Ridho, Khoirul Fata, (2024). "Artificial Intelligence Utilization for Arabic Language Skills Development in Arabic Language Learning", **An-Nidzam: Jurnal Manajemen Pendidikan dan Studi Islam**, Vol.11. No.1, 18-32.
- Siemense, George. (2005). "Connectivism: A Learning Theory for the Digital Age", **International Journal of Instructional Technology and Distance Learning**, Vol. 2. No.1.
- Utech, Jeff, Keller, Doreen. (2019). "Becoming Relevant Again: Applying Connectivism Learning Theory to Today's Classrooms", **Critical Questions in Education**, Vol.10.NO.2, 107-119.